

Nem ment el közömbösen az iskola mellett. . .

„Akinek nem mindegy, mi lesz itt a zenében egy-két emberöltő múlva, nem mehet el közömbösen az iskola mellett, amikor ének hallik belőle.” (Kodály Zoltán, 1929)

Ferencziné Ács Ildikó tanulmányában kísérletet tesz – a terjedelmi határok tiszteletben tartása mellett – az iskolai ének-zene órák, valamint a kórusmunkában megjelenő, pontosabban végighúzódnó hangképzés és beéneklési feladatok bemutatására. A szerző nem titkolja szándékát, miszerint munkája több egyszerű leírásnál, problémafelvetésnél, valamennyi felvetett kérdést nagy alapossággal meg is válaszol. A dolgozat történeti áttekintéssel kezdődik, mely nem egy egyszerű kronologikus felsorolás, hanem tartalmi összefüggések mentén is felállított vizsgálat. A továbbiakban a szerző a használt definíciókat tisztázza, ugyanis az idevonatkozó terminus gyakorta homályosan jelenik meg a szakmai köztudatban is. Tisztázza és elkülöníti a hangképzés és beéneklés fogalmi kereteit. Felhívja a figyelmet az *anyagismeret* fontosságára, mely elnevezést több szinten is értelmez. Tanulmányában a hangképzésben résztvevő apparátus megismerését érti az elnevezés alatt, mindvégig szem előtt tartva a tanulók életkori sajátosságait (is). Utóbbi ugyan talán a dolgozat folyamán egyszer sem mondja ki, de rejtett módon a tanulmány egészen végighúzódnik. Mindvégig sejteti a szerző, hogy valamiféle módszertani kiadványt tart az olvasó a kezében, de ha mégis kérdés lenne a szándék, a *mit, miért és hogyan* kifejezésekkel, melyek a szakmódszertan alapkérdései, mindenki számára világossá teszi a szándékát. Stratégiai céljait korosztálytól függetlenül is meghatározza. Az egyes korosztályok sajátosságait figyelembe vevő megállapításait pedig az éppen kifejtett tartalom mentén közli. Mindvégig komplex tevékenységként kezeli az éneklést. Az 5. fejezetben figyelhető meg először az analitikus gondolkodás, melynek segítségével világosan és érthetően bontja elemeire, részfolyamataira az éneklés egészét. Az arányok figyelembevételével egyfajta hierarchiát is meghatároz a részek között, kiemelt hangsúlyt kap például a légzés. Valóban központi kérdésként kezelendő a légzés, de hasonló súllyal szerepelteti az hangzók bekapcsolását is a fejlesztési feladatok sorába. A fejezet végén egy összefoglalást ad közre korosztályra lebontva. A tanulmányt kissé hirtelen fejezi be a szerző. Recenzens szívesen olvasna bővebben a várható hatásokról, mely gyakorlattal milyen minőségi változást érhetünk el a fejlesztő munkában, milyen irányba tudjuk előmozdíta-

Felhívja a figyelmet az *anyagismeret* fontosságára, mely elnevezést több szinten is értelmez.

Mi a lényegi különbség a hangképzés és a beéneklés között?

ni a gyermekek éneklését.

Hangképzés a vezérkönyvben

A szerző történeti áttekintést ad munkájának előzményeiről. Részletesen és alaposan bemutatja, hogy az 1940-es évektől hogyan jelenik meg a vezérkönyvekben a hangképzés. A fejezetet a kronologikus felsoroláson kívül, mely minden esetben értelmezést is jelent, a szerző kritikai hozzászólásai

színesítik. Figyelmünket ráirányítja, hogy hogyan alakult az évtizedeken belül a hangképzés órai helyzete, az abból fakadó minősége, presztízse. Egyben valamennyi megközelítés egyetért, mégpedig abban, hogy az énekóra elengedhetetlen része a hangképzés. Ez a megállapítás adja aktualitását tanulmányának a recens irodalmak körében.

Hangképzés – beéneklés?

A fejezetet fogalomtisztázással kezdi a szerző. Mi a lényegi különbség a hangképzés és a beéneklés között? A világosan megfogalmazott válasz, nem kimondva, mégis érezhetően hierarchikus viszonyt teremt a két fogalom között. Felhívja a figyelmet az elmúlt évtizedek társadalmi átalakulásának következményeire, nyomatékositva, hogy a pedagógiai munkának is szükségszerű alkalmazkodnia a változások okozta állapotokhoz. Az óvoda megnövekedett szerepe vitathatatlan. A társas éneklési lehetőségek felszívódása a család és az óvóképző intézmények zenei neveléstudatosságára helyezi a felelősséget. A kérdés csupán az, hogy a megnövekedett elvárásoknak meg tud-e felelni az intézményes zenei nevelés? Egyértelmű választ nem ad a szerző, azonban állapotleírása sok jót nem vetít előre.

„Anyagismeret”

A fejezet rövid, melyre magyarázattal is szolgál a szerző. A tanulmány terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé a bővebb kifejtést. Ha ettől szókimondóbban fogalmazunk, kimondhatjuk, hogy az anyagismeret önmagában olyan terjedelemmel bír, mely önálló tanulmányként is megállná helyét. A fejezet végén a leglényegesebb tudnivalók ismertetésére szorítkozik, röviden, vázlatosan bemutatva a hangadás mechanizmusát.

Alapelvek

Az alapelvek tiszta, világos megfogalmazásával egyre közelebb kerülünk a tanulmány fő mondanivalójához. A szerző a tudatos, rendszerezett tervező munka fontosságára hívja fel a figyelmet, mely az eredményes pedagógiai munka elengedhetetlen velejárója. A kijelölt út határozott felsorolása korosztálytól független, minden beéneklési, hangképzési gyakorlatra általános érvényű. A beéneklés fázisait, a gyakorlatok sorrendiségét pontokba rendezve adja közre, a többszólamúsággal kombinálhatókat külön feltüntetve, azzal a megjegyzéssel, hogy a felsorolás elsősorban a kórusmunkában alkalmazható, az iskolai gyakorlatban szelekció szükséges.

A beéneklés metodikája

A fejezet tizenhárom további alfejezetre tagolódik. Az első alfejezetet a recenzált szerző korábbi munkájában részletesen kifejtette, az ismétlést nem tartotta szükségesnek (Ferencziné Ács, 1997). Ha az alfejezet tartalmi elemzését elvégezzük, akkor valóban

megállapíthatjuk, hogy a testmozgással kapcsolatosan nem indokolt az újabb kifejtés. A második alfejezet az énekléshez szükséges testtartást mutatja be. Az éneklést komplex testi folyamatnak írja le, tisztázva a végtagok, a fej stb. helyzetét. Felhívja a figyelmet Molnár javaslatának buktatóira az iskolai énekléssel kapcsolatban, eszközt kínálva a hiányosság javítására (Molnár, 1957). A következő alfejezetben az énekléshez szükséges légzés sajátosságait helyezi vizsgálatának fókuszába. Az élettani légzés és az énekléshez szükséges légzés közötti hasonlóságok és különbségek megfelelő alapot nyújthatnak a pedagógusok számára, hogy amennyiben szükséges, a tanulók figyelmét a hibákra irányíthassák. A gyakoroltatás mikéntjére, a hibajavításra kitűnő szakirodalmak állnak a rendelkezésünkre, melyeket a szerző is fontosnak ítélt feltüntetni az ajánlott irodalmak körében. Az alfejezeten végighúzódik a szerző több évtizedes karvezetői és a tanárképzésben eltöltött oktatói tapasztalata. Az egész dolgozatra jellemző tiszta és világos megfogalmazás azon túlmenően, hogy kijelöli a célréteget, az olykor bonyolult, „lexikonszerű” megfogalmazások helyére közérthetőbb, ám mégis szakszerű fogalmakat helyez (Lásd a 47. oldalon a *kilégzés* meghatározását). Felhívja a figyelmet arra is, hogy az elnevezés magyarázat nélküli használata sok esetben félreértésekre adhat okot, ezért a tanulás kezdeti szakaszán nem vezetné be, a későbbiekben kiegészítéseket javasol, melyek hozzásegítik az énekest a könnyed, mégis hatékony légzéshez. A továbbiakban a tanulók életkori sajátosságait középpontba helyező példákat sorakoztat. Játékos gyakorlatok, melyeket szívesen végeznek az óvodai környezetből érkező gyermekek. Körülbelül nyolcéves kortól javasolja a hangzókkal végzett gyakorlatok bevezetését. Az alfejezet során összesen mintegy nyolc gyakorlatot olvashatunk, mindvégig szem előtt tartva a mit, miért és hogyan szemléletet. A következő egységben a hangadás mikéntjét mutatja be. A be- és kilégzés közötti pillanatot nehéz körülhatárolni, azonban a tanulmányban, köszönhetően a szemléletes *inga*-példának talán sikerült érzékeltetnie a szerzőnek. A továbbiakban a hangadás téves módjait olvashatjuk, valamint azok okainak anatómiai hátterét. Az 5.5. alfejezetben a hangszínt befolyásoló tényezők sorozatát ismerhetjük meg, valamint a hangmagasság és hangszín szerinti osztályba sorolás különböző iskolai szintereken megvalósuló gyakorlatát. A rezonanciafejlesztő gyakorlatok címet viselő alfejezet mintegy előkészítése a vokálisok és az artikulációs gyakorlatoknak. Az orrhangzók ugyanis önmagukban is alkalmasak a hangfejlesztésre. A beéneklés origóját a középfekvésben határozza meg, mely közel áll a beszédhang magasságához. Ebből könnyedén lehet lefelé és fölfelé is terjeszkedni, fejlesztve a magas és a mély fekvést is. A feltüntetett gyakorlatok pozitív hatásai mellett megjegyzi a gyakorlat alkalmazhatóságának korlátait is mind hangterjedelmi, mind oktatási forma szerinti értelemben is. A gyakorlatok kottapéldával illusztráltak. Az alfejezetet egy játék zárja, mely az egyéni megszólalás mellett a tanulói improvizációra is alkalmat teremt. A *magánhangzók összekapcsolása rezonancia-gyakorlatokkal* címet viselő fejezet az előző fejezetre épít, fejleszti tovább. Gyakorlatok sorát adja közre a szerző, melyeket típusgyakorlatoknak szán, a munkát irányító szabadon találhat ki újakat, a megadott

A be- és kilégzés
közötti pillanatot nehéz
körülhatárolni.

szempontok alapján. Ez kellő szabadságot jelenthet a módszert használó pedagógusok számára. Tovább haladva az alfejezeten belül további ajánlásokat fogalmaz meg a szerző a technikai tudnivalókkal, az ambitusbővítéssel stb. kapcsolatban. A gyakorlatok összeállításánál mindvégig az életszerűség dominál. A gyakorlatok hangzókapcsolatai a dalokban, kórusművekben előforduló hangzókapcsolatok példáira épülnek. Az artikulációs *bázis* – *hangzóképzés* alfejezet tisztázza az anatómiai hátteret, mely elengedhetetlen a beszéd és a szövegmondás megértéséhez. Az alfejezet kitér az alapvetésekre, gyakori hibákra, műfaji sajátosságokra is, a kivételeket is mindvégig felsorolva. Mindvégig kottával illusztrált, néhol – az ajakhangok esetén – a megértést segítő ábrákkal is. A hangok csoportosítását bemutatva az éneklésre jellemző szabályszerűségekre hívja fel a szerző a figyelmet, melyet egy példamondaton keresztül szemléltet. A szerző, hasonlóan az Osvay Károlyné által megfogalmazottakhoz, az alsóbb évfolyamok tanulóinál kialakított célhierarchiában alsóbb szintre sorolja az ambitusnövelést. Helyette inkább a helyes légzés kialakítását, valamint a „morgós” gyerekek szintre hozását tűzi ki elsődleges célul. Magasabb osztályok tanulói számára olyan gyakorlatok sorát adja közre, melyek kiválóan alkalmasak az ambitusnövelés elvégzésére a magasabb és mélyebb regiszterek eléréséhez. Minden ambitusnövelő gyakorlatot lazító gyakorlatnak kell követnie, melyek összeállításának buktatóira is felhívja a szerző a figyelmet. A többszólamú énekgyakorlatok alfejezetet a fogalmak tisztázásával kezdi, mely mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a pedagógus tudja, mikor érdemes továbblépnie. A megértést segíti, hogy a gyakorlatokról alkotott felfogásokat történeti kontextusban is értelmezi, ezekből, valamint saját gyakorlati tapasztalataiból vonja le tanulságait, fogalmazza meg útmutatásait. A *dinamika* alfejezet nem csupán technikai szinten foglalkozik a témával, hanem a tanulók értelmezését is figyelembe véve fogalmaz meg határozott intelmeket, mire figyeljünk tanári instrukcióink megfogalmazásánál, hogy az általunk várt eredményre juthassunk. A fejezet utolsó alfejezete egy összefoglalás, melyben hangsúlyosan jelenik meg a beéneklő gyakorlatok felépítése közben végighúzódó, a tanulói életkori sajátosságok által adott vezérfonal.

Zárszó helyett

A fejezet meglehetősen rövid, ám annál mélyebb mondanivalót hordoz. Kodály Zoltán 1929-es énekkoktatással kapcsolatos gondolatait idézi a szerző, saját reményeit is megfogalmazva, hozzákapcsolva.

Ferencziné Ács Ildikó (2015): (Be)Éneklési készségfejlesztés. In: Maticsák Sándor (szerk.): *Tanulmányok a levelező és részismereti tanárképzés tantárgy-pedagógiai tartalmi megújításáért – ének-zene, zenepedagógia, rajz- és vizuális kultúra*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 37–72.

Irodalom

Ferencziné Ács Ildikó (1997): *Hangképzés az iskolában*. Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza.

Molnár Imre (1957): Az éneklés anatómiai és fiziológiai vonatkozásai. In: Perényi László (szerk.): *Az énektanítás pedagógiája*. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 10–29.